

การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการสังเคราะห์ข้อมูลเครือข่ายการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน จากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี เพื่อสังเคราะห์รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนสำหรับนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง รายละเอียดในบทนี้แบ่งออกเป็น

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

1.1 รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้

1.1.1 พัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้

1.1.2 เป้าหมายการพึ่งตนเองของเครือข่ายการเรียนรู้

1.1.3 องค์กรและโครงสร้าง

1.1.3.1 เครือข่าย

1.1.3.2 องค์กรเครือข่าย

1.1.4 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้

1.2 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษา

นอกโรงเรียน

ตอนที่ 2 การนำเสนอและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2.1 การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2.1.1 รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้

2.1.2 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

2.1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

2.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

การสังเคราะห์รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนใช้การสังเคราะห์จากผลการศึกษาระดับปริญญาทั้ง 3 กรณี คือกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเปี้ยะ จังหวัดสงขลา กลุ่มป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี และกลุ่มยุวเกษตรกร เกษตรพัฒนา จังหวัดสมุทรสาคร สังเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

1.1 รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้

1.1.1 พัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้

1.1.1.1 การเกิด

การเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 เครือข่ายเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการรวมตัวโดยไม่มีพื้นฐานของกลุ่มเดิมอยู่ก่อน ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ จุดเกิดของกลุ่มเกิดจากผู้นำชุมชน คือ อัมพร ดั่งปาน มองเห็นความจำเป็น และความสามารถของชุมชนที่จะระดมทุนของชุมชนขึ้นมาเองได้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือด้านการเงินซึ่งกันและกัน โดยรวมกลุ่มชาวบ้าน จำนวน 51 คน เริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมา เพื่อดำเนินงานเครือข่าย ลักษณะที่สอง พัฒนาขึ้นจากกลุ่มที่มีการรวมตัวกันอยู่แล้ว คือ กลุ่มยุวเกษตรกรเกษตรพัฒนา เกิดจากกลุ่มหนุ่มสาวในละแวกบ้านเดียวกัน รวมกลุ่มกันประกอบอาชีพ ต่อมากรมส่งเสริมการเกษตรจัดตั้งเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรขึ้น และกลุ่มนี้มาสมัครเรียนหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียน กับกรมการศึกษาออกโรงเรียน จึงทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง และพัฒนามาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และลักษณะสุดท้ายเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้น และมีความเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว แต่ยังไม่มีการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างเด่นชัด ต่อมา มีการจัดเสริมกิจกรรมเพิ่มเติมในกลุ่ม ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อการพึ่งตนเองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์

หากพิจารณาวิถีการเกิดกลุ่มจะพบว่า มีผู้นำหรือแกนนำในการนำชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในชุมชนของตน อัมพร ดั่งปาน ที่เป็นผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ ชูชาติ อินสว่าง ผู้จัดการสหกรณ์ซึ่งสามารถเชื่อมโยงความคิดกับบริษัทบางจาก และสามารถวางแผนและบริการป้อมชุมชนได้ และแกนนำของเยาวชนตำบลเกษตรพัฒนาที่สามารถริเริ่มกลุ่มยุวเกษตรกรจนประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา

1.1.1.2 การขยาย

เมื่อมีจุดกำเนิดของเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นแล้ว แต่ละเครือข่ายเริ่มมีแกนนำ รวมทั้งผู้นำเพื่อดำเนินงาน ประกอบกับการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้

เกิดผลที่สมาชิกในเครือข่ายพอใจ ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและเป็นรูปธรรมจากการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองได้ในด้านต่าง ๆ จึงเกิดการขยายเครือข่ายขึ้น

1.1.1.3 การพัฒนา

เครือข่ายการเรียนรู้เมื่อดำเนินการและขยายเครือข่ายขึ้นแล้ว จะก่อให้เกิดประสบการณ์ ความรู้ใหม่ ๆ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของกิจการของเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้น ทำให้ผู้นำและแกนนำหาทางแก้ปัญหา หาทางเลือกใหม่ ๆ ขึ้น รวมทั้งความต้องการในการพัฒนางานขึ้นด้วย ซึ่งกลุ่มได้ใช้กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเข้าไปผสมผสานกับวิธีการทำงานได้อย่างเหมาะสม

1.1.1.4 การดำรงอยู่

การดำรงอยู่ของเครือข่ายการเรียนรู้มีองค์ประกอบหลัก ๆ คือ กลุ่มได้มีการปรับเปลี่ยนระเบียบ วิธีดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะเห็นว่าไม่มีอะไรจริง อาทิ กลุ่มออมทรัพย์มีการปรับเปลี่ยนระเบียบไปสู่การออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ สร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาเสริมชุดเดิม องค์การเครือข่ายมีส่วนร่วมในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และผลของการดำเนินกิจการเครือข่ายนั้น กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรง และตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิตได้

ความที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดความผูกพัน อันเพื่อนมีสายใยในชุมชนที่แน่นหนา ที่เป็นวิถีของชุมชน ทำให้เครือข่ายการเรียนรู้ดำรงอยู่ได้ รวมทั้งมีการผลิตซ้ำทางสังคม (reproduction) เกี่ยวกับวิถีของชุมชนความผูกพัน และช่วยเหลือซึ่งกันและในชุมชน อันเนื่องจากการฝึกคนรุ่นใหม่ การสอนงาน และมีกระบวนการถ่ายทอด

1.1.2 เป้าหมายการพึ่งตนเองของเครือข่ายการเรียนรู้

1.1.2.1 ลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชน

1) การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี กลุ่มออมทรัพย์เริ่มต้นจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ได้อาศัยความรู้จากภายนอกชุมชน คือ วิธีการออมทรัพย์จากกรมพัฒนาชุมชน เพียงชั่วระยะเวลาปีแรก หลังจากนั้นได้เกิดกระบวนการเรียนรู้อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาวิธีการออมทรัพย์ของชุมชนขึ้นมาเอง จนมีการพัฒนาความรู้ด้านการออมทรัพย์มาอย่างต่อเนื่อง จากวิธีการออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างเดียวมาเป็นการออมทรัพย์ พัฒนาคบวงจรชีวิต ปีมุขมนตรีได้พึ่งพาความรู้ด้านธุรกิจน้ำมันจากบริษัทบางจากมาประยุกต์เข้ากับชุมชน กับกิจการของสหกรณ์จนสามารถดำเนินการกิจการได้ กลุ่มยุทธศาสตร์กรสามารถนำความรู้จากการอบรมและการศึกษาตาม

หลักสูตร กคน.มาประยุกต์เข้ากับความรู้พื้นฐานเดิมในการทำเกษตรกรรม จนประสบผลสำเร็จ ในการพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับกิจการของเครือข่าย

2) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ กลุ่มออมทรัพย์มีความ เด่นชัดในการพึ่งตนเองในเรื่องด้านการเงินมาก สามารถร่วมกันดำเนินกิจการออมทรัพย์ และเกิด ผลกำไรหมุนเวียนอยู่ในชุมชน บั้มชุมชน สมาชิกสามารถซื้อน้ำมัน ได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาด และได้รับเงินปันผลคืน กลุ่มยุวเกษตรกรสามารถพึ่งพากันเอง หากมีความจำเป็นต้องใช้เงิน ขณะเดียวกันสามารถยืมได้จากผู้นำชุมชนโดยไม่เสียดอกเบี้ย นอกจากนี้กลุ่มยุวเกษตรกรเริ่มเกิด การออมทรัพย์ภายในกลุ่ม เพื่อเป็นการช่วยเหลือกันด้านเงินลงทุนซึ่งต่างก็สะท้อนถึงการพึ่งตน เองได้ในทางเศรษฐกิจของแต่ละเครือข่าย

3) การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มออม ทรัพย์ได้ใช้พื้นฐานของกลุ่มเผยแพร่ และลงมือทำด้านการเกษตรผสมผสาน ปลูกผักปลอดสาร พิษ และการรักษาธรรมชาติไว้ นับได้ว่าพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติได้ในระดับที่น่าพอใจ บั้มชุมชนและกลุ่มยุวเกษตรกรแม้จะให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติมาก แต่หลักฐานยังไม่ เพียงพอที่จะยืนยันได้ว่าพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติได้

4) การพึ่งตนเองทางจิตใจ ทั้ง 3 กลุ่มมีการพึ่งตนเอง ทางจิตใจมาก โดยยึดหลักของคุณธรรม สัจจะ การช่วยเหลือเผื่อแผ่ ความศรัทธาซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มยุวเกษตรกร

5) การพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม ชุมชนของกลุ่ม ออมทรัพย์เคยปรากฏปัญหาการลักขโมย ภายหลังจากดำเนินกิจการออมทรัพย์ และการเผย แพร่หลักของคุณธรรมที่ใช้กับกระบวนการออมทรัพย์ ปรากฏว่าไม่มีปัญหาเรื่องการลักขโมยเกิด ขึ้น นอกจากนี้เครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 แห่ง มีความภูมิใจ และความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนอย่างมาก

1.1.2.2 กระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชน

การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้านคือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม พบว่า มีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของ เครือข่ายการเรียนรู้อีก 3 กระบวนการคือ

1) การสร้างความสมดุล ผู้นำและแกนนำเครือข่ายการ เรียนรู้ ได้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งตนเองในการสร้างความสมดุลทางด้านเทคโนโลยี

เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรมให้สมาชิกเครือข่ายได้เข้าใจอย่าง สมดุลขณะเดียวกันกับผู้นำและแกนนำได้ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างการชักชวนให้สมาชิกปฏิบัติ

2) การสร้างความสามารถในการจัดการ เครือข่าย การเรียนรู้ได้ใช้กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทางด้านพัฒนาข่าวสาร ข้อมูล และด้านพัฒนา ทักษะและอาชีพ ผลมผลสานกับความรูพื้นฐานที่เรียนในระบบโรงเรียน และการศึกษาตาม อัยยาศัย เพื่อพัฒนากิจกรรมหลักของเครือข่าย และพัฒนาการเรียนรู้ของเครือข่ายก่อให้เกิด ความสามารถในการวิเคราะห์ การวางแผน และการจัดระบบชุมชน

3) การสร้างเครือข่ายการทำงาน เครือข่ายการเรียนรู้ การติดต่อ ประสานงาน เชื่อมโยงกับองค์กรต่าง ๆ สร้างเป็นเครือข่ายการทำงานและการเรียนรู้ ขึ้น มีทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรวิชาการ

1.1.3 องค์กรและโครงสร้าง

1.1.3.1 เครือข่าย

1) ผู้นำชุมชน

ผลการศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของ ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะเกิดขึ้นจากความพยายามของผู้นำชุมชน คือ อัมพร ด่วงปาน ซึ่งผู้นำแบบเป็นทางการในชุมชนคลองเปียงะที่ริเริ่มการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน เป็นระยะ เวลาประมาณ 14 ปี ก่อนที่มาริเริ่มตั้งกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะขึ้น ซึ่งในช่วงปีที่ตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์ อัมพร ด่วงปาน ได้เป็นนักการภารโรงของโรงเรียนในชุมชนด้วยมีลักษณะผู้นำที่เป็น ทางการ สำหรับป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ เกิดขึ้นจากผู้นำในระดับบน คือ โสภณ สุภาพงษ์ กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัทบางจาก ที่มีแนวคิดการพัฒนาธุรกิจชุมชนขึ้น โดยสร้าง เครือข่ายระดับบนก่อน แล้วจึงมาเชื่อมโยงกับผู้นำระดับล่างหรือระดับชุมชน คือ ชูชาติ อินสว่าง ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำที่เป็นทางการมาสานต่อความคิด ผู้ นำระดับบนจัดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนสามารถดำเนินการป้อมชุมชนได้ ส่วนกลุ่มยุว เกษตรกร เกษตรพัฒนา ได้รับการสนับสนุนจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำหนุ่มสาวในชุม ชนเชื่อมโยงกับกรมส่งเสริมการเกษตรริเริ่มตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรขึ้นมา

2) องค์กรและโครงสร้าง

องค์กรและโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่ง ตนเองของชุมชนกลุ่มออมทรัพย์ มีคณะกรรมการการบริหารกลุ่มตามข้อตกลงและเงื่อนไขของ กลุ่ม เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ จึงร่างข้อตกลงดำเนินการด้วยชุมชนเอง ส่วนเครือข่าย การเรียนรู้ของป้อมชุมชนและกลุ่มยุวเกษตรกร มีคณะกรรมการตามรูปแบบของทางราชการที่ได้

กำหนดไว้ สำหรับวาระการดำรงตำแหน่งหน้าที่นั้น ทั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มยุวเกษตรกรก่อนข้างเป็นการถาวร แต่กลุ่มป้อมชุมชนดำเนินงานภายใต้สหกรณ์การเกษตร ซึ่งคณะกรรมการดำเนินงานอยู่ในวาระครั้งละ 2 ปี นอกจากนี้เครือข่ายโครงสร้าง และลำดับชั้นของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มป้อมชุมชน จะมีเครือข่ายกระจายทุกหมู่บ้าน และแบ่งหน้าที่เป็นลำดับชั้นต่าง ๆ เพื่อการดูแลและให้บริการสมาชิก ส่วนกลุ่มยุวเกษตรกรไม่มีลำดับชั้นมีคณะกรรมการเป็นคณะดำเนินงานคณะเดียว และมีคณะที่ปรึกษา ไว้คอยให้คำปรึกษา ในส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการหรือแกนนำนั้นมีลักษณะของเครือข่ายสังคม (social network) อยู่ด้วย สรุปรูปแบบของคณะกรรมการไว้ดังตารางที่ 7

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 รูปแบบของคณะกรรมการเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มป๋ม
ชุมชนและกลุ่มยุทธศาสตร์

รูปแบบ	ตำแหน่งของ กรรมการ	กลุ่ม ออมทรัพย์	กลุ่ม ป๋มชุมชน	กลุ่ม ยุทธศาสตร์
คณะกรรมการที่ปรึกษา	ประธาน	ไม่มี	มี	ไม่มี
	กรรมการ	มี	มี	มี
คณะกรรมการบริหาร/ ดำเนินงาน	ประธาน	มี	มี	มี
	รองประธาน	ไม่มี	มี	มี
	เหรัญญิก	มี	มี	มี
	ปฏิคม	มี	ไม่มี	มี
	เลขานุการ กรรมการ	มี	มี	มี
คณะกรรมการตรวจสอบ				
บัญชีและหลักฐาน	กรรมการ	มี	มี	ไม่มี
วิธีการได้มาของ คณะกรรมการ		เห็นชอบ ร่วมกัน	การเลือกตั้ง	เห็นชอบ ร่วมกัน
วาระของ คณะกรรมการ		ไม่มีวาระ ยกเว้น คณะกรรมการ มีวาระ 4 ปี	2 ปี	ไม่มีวาระ

1.1.3.2 องค์กรเครือข่าย

เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้นจาก
การรวมตัวกัน และมีความพยายามที่จะเรียนรู้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วม
กันแล้วเกิดการประสานและร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายตั้งแต่ 2 องค์กรขึ้นไป ที่มีส่วนร่วมทั้งการ
วางแผนและการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับประโยชน์และการประเมินผลในทันตชนใดชั้น

ตอนหนึ่งหรือทั้งหมด เครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 เครือข่ายมีองค์กรเครือข่ายที่ให้นโยบาย และแนวคิดมาจากส่วนราชการหรือองค์กรธุรกิจในส่วนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนราชการระดับกรม แล้วส่งผ่านมายังหน่วยงานระดับจังหวัด จนถึงระดับอำเภอ ในส่วนราชการที่มีหน่วยงานระดับจังหวัด และอำเภอเข้ามาร่วมวางแผนและตัดสินใจในช่วงแรก ขั้นตอนการปฏิบัติการ และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ นั้น มีองค์กรเครือข่ายที่มีลักษณะงานเหมือนกับลักษณะงานของเครือข่ายการเรียนรู้เข้ามามีส่วนร่วม สำหรับลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้เป็นทางการ สำหรับกลุ่มป้อมชุมชน และกลุ่มยุทธศาสตร์มีองค์กรภาครัฐเข้ามาร่วมดำเนินงาน และสำหรับกลุ่มออมทรัพย์ มีองค์กรเอกชน และองค์กรชุมชน เข้ามาร่วม ทั้งนี้จะเห็นว่ากลุ่มยุทธศาสตร์เกษตรพัฒนา องค์กรเครือข่ายมีส่วนร่วม นั้น จะมีส่วนร่วมในเกือบทุกขั้นตอน

สรุป ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มป้อมชุมชน และกลุ่มยุทธศาสตร์ในประเด็นพื้นฐาน ปรากฏดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มป้อมชุมชน และกลุ่มยุทธศาสตร์

แบบแผน	กลุ่มออมทรัพย์	กลุ่มป้อมชุมชน	กลุ่มยุทธศาสตร์
พื้นฐานของกลุ่ม	กลุ่มชาวบ้าน	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มเยาวชนเกษตร
โครงสร้างของกลุ่ม	ระดับตำบล	ระดับอำเภอ	ระดับตำบล
ประเภทของกลุ่ม	ออมทรัพย์	ธุรกิจชุมชน	เกษตร
สถานภาพของกลุ่ม	ไม่จดทะเบียน	จดทะเบียน	จดทะเบียน
ลักษณะผู้นำกลุ่ม	เป็นทางการ	ทางการ	ทางการ
การริเริ่มเครือข่าย	ชุมชน	ภาคธุรกิจ	ภาครัฐ
ปีที่เริ่มต้น	2523	2533	2536
อายุของกลุ่ม(ปี)	17	7	5
การสนับสนุนจากภายนอก	องค์กรเอกชน/วิชาการ	องค์กรธุรกิจ	องค์กรภาครัฐ

1.1.4 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้

1.1.4.1 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

จากการสังเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนใน 3 มิติ คือ การพัฒนาพื้นฐานการดำรงชีวิต การพัฒนาข่าวสารข้อมูล และด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ

1) ด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต คณะกรรมการและสมาชิกของเครือข่ายได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย ต่างก็เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงานร่วมกันในเรื่องที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เน้นเรียนรู้เรื่องการออม การทำงานเป็นกลุ่ม การรวมพลังและพึ่งพากัน การเรียนรู้ในการพัฒนาด้านจิตใจ และคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน รวมทั้งการยกระดับกระบวนการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาของกลุ่ม เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้นำและสมาชิกเครือข่ายหลายคนของเครือข่ายที่เป็นกรณีศึกษา ได้เข้าเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนขั้นพื้นฐาน เพื่อเพิ่มเติมความรู้ของตน

2) ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในเครือข่ายการเรียนรู้มีการจัดด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล สารหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลักของเครือข่ายการเรียนรู้ คือ กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเปียง เป็นข่าวสารข้อมูล กิจกรรมออมทรัพย์ ระเบียบ กติกาของกลุ่ม เผยแพร่หลักสัจจะในการออมทรัพย์ และข่าวสาร ข้อมูลทางด้านการประกอบอาชีพ ด้านการเกษตร กลุ่มป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ เป็นข่าวสารข้อมูล ธุรกิจน้ำมัน การบริหารสิทธิประโยชน์ของสมาชิก และกลุ่มยุวเกษตรกรรเกษตรพัฒนา เป็นข่าวสาร ข้อมูล ระเบียบของสมาชิก การนัดประชุม การเกษตร

3) ด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในเครือข่ายการเรียนรู้มีการจัดด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ สารหรือเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลักของเครือข่ายการเรียนรู้ คือ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นกิจกรรมออมทรัพย์ ระบบบัญชี ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการออมทรัพย์ของชุมชน และความรู้ด้านการเกษตรผสมผสาน วนเกษตร และผักปลอดสารพิษ กลุ่มป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ เป็นความรู้และทักษะการประกอบอาชีพธุรกิจน้ำมัน

การบริการลูกค้า การจัดทำบัญชี กลุ่มยุทธศาสตร์กรเกษตรพัฒนา เป็นความรู้และทักษะ การประกอบอาชีพด้านการเกษตร

เครือข่ายการเรียนรู้มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้ง 3 มิติ คือ ด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล และด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ได้รับประสบการณ์ และผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 มิติ จากประสบการณ์จริงในการทำงานร่วมกัน ประสบการณ์ดังกล่าวช่วยยกระดับความสามารถของเครือข่ายในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาร่วมกันจึงเกิดกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

1) การประชุม เครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 เครือข่ายได้ใช้วิธีการประชุม ทั้งการประชุมที่เป็นทางการ มีการจัดระเบียบวาระการประชุม เรื่องที่ประธานแจ้งให้ทราบ เรื่องเสนอให้ทราบ และเรื่องเสนอให้พิจารณา มีการกำหนดการประชุมล่วงหน้า ต้องมีสมาชิกครบองค์ประชุม การลงมติถือคะแนนเสียงข้างมาก การประชุมในบางโอกาสบางเรื่องยังใช้การประชุมที่ไม่เป็นทางการ อาทิ กลุ่มยุทธศาสตร์กรหลังจากเลิกการประชุมที่เป็นทางการแล้วยังมีการประชุมพูดคุยต่อเนื่องกันไปอีก คุยกันถึงการใช้ปุ๋ย การลงทุนและแหล่งเงินทุนในการปลูกพืชครั้งต่อไป เพื่อหาทางออก การประชุมแบบไม่เป็นทางการนี้จะมีบรรยากาศที่เป็นไปตามธรรมชาติมาก

2) การศึกษาดูงาน สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นผู้นำหรือคณะกรรมการมีการจัดไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะเคยไปศึกษาดูงานกับเครือข่ายในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ไปศึกษาดูงานโรงเรียนชุมชนอีสานใต้ จังหวัดบุรีรัมย์ ดูงานของพ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว จังหวัดสกลนคร รวมทั้งอัมพร ดั่งปาน ได้เคยไปศึกษาดูงานในต่างประเทศด้วย เป็นการศึกษาดูงานที่มีการเตรียมการศึกษาค้นคว้าความรู้ไว้ล่วงหน้า และไปศึกษาดูงานเป็นเวลาหลายวัน เพื่อศึกษาความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การปลูกผักปลอดสารพิษ สำหรับการศึกษาดูงานของสมาชิกป้อมชุมชน และกลุ่มยุทธศาสตร์กรนั้น จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้การประกอบอาชีพที่ต้องการเห็นสิ่งใหม่ ๆ และมองหาช่องทางที่จะเชื่อมต่อการประกอบอาชีพที่ทำอยู่ เป็นการศึกษาดูงานในระยะเวลาสั้น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นวันเดียวผสมผสานไปกับการท่องเที่ยวด้วย

3) การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 เครือข่าย มีโอกาสเป็นเจ้าของบ้านที่จะต้อนรับผู้มาศึกษาดูงานเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กเพียง 2-3 คน ที่จะเยี่ยมชมเพื่อสอบถามหรือศึกษาดูงาน โอกาสลักษณะนี้ทำให้สมาชิกของเครือข่ายได้มีโอกาสชี้แจง ถูกซักถาม ได้รับข้อเสนอแนะ และเกิดการสนทนา แลก

เปลี่ยนประสบการณ์กัน ทำให้สมาชิกได้รับข้อมูล ข่าวสาร รวมทั้งคำถามที่จะนำมาขบคิดต่อในภายหลัง จึงก่อให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ได้อย่างมาก

4) การฝึกอบรมระยะสั้น ปีมุมชนและกลุ่มเยาวชน
เกษตรกรได้มีโอกาสเข้าร่วมการฝึกอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับกิจการ การประกอบอาชีพของกลุ่ม ประมาณ 5-8 ครั้งต่อปี การอบรมแต่ละครั้งใช้เวลา 1-5 วัน เครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 2 เครือข่ายนี้ ได้รับการฝึกอบรมอาจเนื่องมาจาก องค์การเครือข่ายภาครัฐมีส่วนร่วมในการดำเนินการจึงได้จัดฝึกอบรมให้ได้ แต่การฝึกอบรมบางเรื่อง เช่น การฝึกอบรมซ่อมเครื่องยนต์เล็ก กลุ่มเยาวชนเกษตรกรได้ขอความร่วมมือจากหน่วยราชการภายนอกชุมชนเข้าไปจัดฝึกอบรมให้

5) การเข้าร่วมประชุมสัมมนา ผู้นำของกลุ่ม ออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะ ได้รับเชิญเข้าร่วมประชุมสัมมนาอยู่เป็นประจำ ส่วนผู้นำของป้อมชุมชนได้รับเชิญ เข้าร่วมประชุมสัมมนาบ้าง ทั้งในระดับภาคและระดับประเทศ ทำให้ผู้นำได้รับรู้ กระแสของการพัฒนาใหม่ ๆ และทิศทางของการพัฒนา และได้พบปะเครือข่ายอื่น ๆ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์การทำงาน และช่วยเหลือกันในโอกาสต่าง ๆ

6) การจัดรายการวิทยุผ่านหอกระจายข่าว กลุ่ม ออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะได้ใช้วิธีออกอากาศผ่านหอกระจายข่าวในชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดรายการและถ่ายทอดข่าวเหตุการณ์ในท้องถิ่น ในจังหวัด จากสถานีวิทยุผ่านหอกระจายข่าวนี้ โดยจัดเป็นประจำทุกวันในช่วงเช้าเวลา 5.00 - 8.00 น. โดยประมาณ

7) การสอดแทรกแนวคิดในงานประเพณี กลุ่ม ออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะ ได้นำเงินสวัสดิการของกลุ่มไปช่วยในงานประเพณีหรืองานศพ และได้มีการสอดแทรกแนวคิด การขอความร่วมมือ ความสำคัญของกิจกรรมออมทรัพย์ ผลผลิตงานสอดแทรกในจังหวัดต่าง ๆ โดยเน้นในความเชื่อมั่น และความมั่นคงของกลุ่มออมทรัพย์เป็นพิเศษ

8) การสอนงาน ผู้นำกลุ่มป้อมชุมชนได้ใช้วิธีการสอนงานแก่สมาชิกคนอื่น ๆ เกี่ยวกับการบริการลูกค้า การต้อนรับ การขายน้ำมัน การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ลูกค้าเกิดความอบอุ่นใจ และเป็นการลดช่องว่างของสมาชิกของสหกรณ์ กับเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการสหกรณ์ สำหรับกลุ่มออมทรัพย์ อัมพร ด่วงปาน ได้ใช้วิธีการสอนงาน เกี่ยวกับการดำเนินงานกิจกรรมออมทรัพย์ให้แก่สมาชิกเช่นเดียวกัน

9) การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน กลุ่มเยาวชนเกษตรกรได้สนใจในการศึกษาต่อ และเห็นว่าการศึกษาดูตามหลักสูตร ปอ. ของกรมการ

ศึกษานอกโรงเรียนจะเป็นการเสริมซึ่งกันและกัน จึงได้ลงทะเบียนเรียนตามหลักสูตร ปอ. จนจบหลักสูตร และได้รับประกาศนียบัตรที่เท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งได้เรียนรู้กระบวนการการศึกษาของโรงเรียนที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองและกลุ่มได้

สำหรับเครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 เครือข่าย มีกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองมิติของการเรียนรู้ทั้งด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล และด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 กระบวนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเครือข่ายการเรียนรู้

กระบวนการจัดกิจกรรม	กลุ่มออมทรัพย์	กลุ่มบ่มชุมชน	กลุ่มยุทธศาสตร์
การประชุม	มี	มี	มี
การศึกษาดูงาน	มี	มี	มี
การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์	มี	มี	มี
การฝึกอบรมระยะสั้น	ไม่มี	มี	มี
การเข้าร่วมสัมมนา	มี	มี	ไม่มี
การจัดรายการวิทยุ	มี	ไม่มี	ไม่มี
การสอดแทรกในงานประเพณี	มี	ไม่มี	ไม่มี
การสอนงาน	ไม่มี	มี	ไม่มี
การศึกษาตามหลักสูตร กศน.	ไม่มี	ไม่มี	มี

1.1.4.2 กระบวนการเรียนรู้

ผลการสังเคราะห์กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เกิดขึ้นในเครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง 3 กรณีศึกษา พบว่ามีการจัดการเรียนรู้ทั้ง 3 มิติ คือ พื้นฐานการดำรงชีวิต พัฒนาข่าวสารข้อมูล และพัฒนาทักษะและอาชีพ สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ จะได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้ง 3 มิติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในการทำงาน ที่จะยกระดับความสามารถ กระบวนการคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาของชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) ความตระหนักในปัญหาทั้ง 3 กรณีศึกษา ได้นำความรู้ ข่าวสารข้อมูล ทางด้านเศรษฐกิจ อาทิ การออมทรัพย์ ธุรกิจชุมชน และการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำให้มองเห็นปัญหาของกลุ่มของชุมชน ที่จำเป็นต้องรวมกันแก้ไข

2) การหาทางเลือกที่หลากหลาย เมื่อเครือข่ายการเรียนรู้ได้ตระหนักถึง ปัญหาของชุมชนแล้ว ได้พยายามหาทางเลือกจากการประชุม สัมมนา การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งข่าวสารข้อมูลและทักษะอาชีพ มากำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา

3) ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาของชุมชน

4) เมื่อเครือข่ายการเรียนรู้กำหนดทางเลือกแล้วได้ลงมือปฏิบัติการการเรียนรู้การทำงานไปด้วย

5) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อแก้ไข อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะ ได้ปรับปรุงระเบียบการออมทรัพย์ของตนเองขึ้นมาใหม่ โดยไม่ยึดติดกับทางราชการ กลุ่มนี้มีชุมชน สหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ หลังจากทราบจุดคุ้มทุนแล้ว จึงจ้างพนักงานเพิ่มขึ้นและกลุ่มยุว เกษตรกรเกษตรพัฒนา ได้นำความรู้จากการศึกษาและการฝึกอบรมด้านการเกษตรมาขยายการ ประกอบอาชีพของตน

6) การประเมินผลเพื่อหาคำตอบ ปัญหาของชุมชนได้คลี่คลายไปหรือไม่

1.2 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนในแต่ละเครือข่ายนั้น พบว่ามีแนวทางหลากหลาย เมื่อวิเคราะห์แล้ว จะประกอบด้วยกลไกต่าง ๆ ในการ ดำเนินงาน สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม คือ แนวทางแก้ปัญหา แนวทางการเรียนรู้ แนวทาง ขจัดความขัดแย้ง และแนวทางอยู่ร่วมกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 แนวทางแก้ปัญหา แต่ละเครือข่ายการเรียนรู้ได้ใช้แนวทางในการแก้ปัญหา ประกอบด้วย 1) การยึด "คน" "กลุ่มคน" เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา 2) ดำเนินกิจการโดยให้ ชุมชนเป็นเจ้าของ 3) เริ่มทำงานจากงานเล็กไปสู่งานใหญ่ 4) การใช้กระบวนการกลุ่มและพลัง ของกลุ่มในการทำงาน และ 5) การจัดการงานให้เกิดความสะดวกและง่าย ซึ่งจะเห็นว่า กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะ มีการใช้แนวทางแก้ปัญหาเหล่านี้ครบทุกข้อ ส่วนกลุ่มยุวเกษตร กรเกษตรพัฒนา ซึ่งมีการใช้แนวทางเหล่านี้น้อย

1.2.2 แนวทางการเรียนรู้ แต่ละเครือข่ายการเรียนรู้ได้ใช้แนวทางการเรียนรู้ใน 3 มิติ ทั้งพื้นฐานการดำรงชีวิต พัฒนาข่าวสารข้อมูล และพัฒนาทักษะและอาชีพ ก่อให้เกิด

กระบวนการเรียนรู้ เกิดประสบการณ์ที่สามารถจะสังเคราะห์พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ได้ และ ความรู้ความสามารถอีกส่วนหนึ่งมาจากการได้รับการศึกษาในโรงเรียนเป็นพื้นฐาน ผลมผลตามกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

1.2.3 แนวทางขจัดความขัดแย้ง แต่ละเครือข่ายการเรียนรู้ ได้ใช้กลไกขจัดความขัดแย้ง เพื่อให้เครือข่ายสามารถรวมพลังในประเด็นที่มองขัดแย้งกัน เพื่อหาความดีของทั้ง 2 มุมมองมาประสานกันเพื่อดำเนินงาน และอะลุ่มอล่วยในการทำงานร่วมกัน แนวทางเหล่านี้คือ 1) ความยืดหยุ่น และ 2) การกระจายอำนาจ

1.2.4 แนวทางอยู่ร่วมกัน แต่ละเครือข่ายการเรียนรู้ได้ใช้แนวทางอยู่ร่วมกัน คือ 1) ความโปร่งใสในการดำเนินงานต่าง ๆ 2) ความเชื่อถือและศรัทธาซึ่งกันและกันและต่อผู้นำ 3) การทำความดีโดยหลีกเลี่ยงจากอบายมุข และ 4) การให้คำตอบแทนคณะกรรมการเพื่อเป็นขวัญกำลังใจการให้กรรมการอยู่ได้ ยกเว้นกลุ่มยุวเกษตรกรจะไม่มีคำตอบแทนกรรมการ แต่จะได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยราชการจัดขึ้น

สามารถสรุปแนวทางต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการเครือข่ายการเรียนรู้ได้ดังตาราง

ที่ 10

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเครือข่ายการเรียนรู้ กลุ่มออมทรัพย์ตำบล
คลองเปียงะ กลุ่มป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ และกลุ่มยุวเกษตรกร
เกษตรพัฒนา

แนวทางการพัฒนา	กลุ่มออมทรัพย์	กลุ่มป้อมชุมชน	กลุ่มยุวเกษตรกร
แก้ปัญหา			
- ยึด "คน" "กลุ่มคน"	มี	มี	มี
- เป็นศูนย์กลาง			
- ชุมชนเป็นเจ้าของ	มี	มี	ไม่มี
- ทำงานเล็กไปสู่งานใหญ่	มี	มี	ไม่มี
- กระบวนการกลุ่ม	มี	มี	มี
- ความสะดวกและง่าย	มี	ไม่มี	ไม่มี
เรียนรู้			
- กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน	มี	มี	มี
- การเรียนรู้ตามอัธยาศัย	มี	มี	มี
บริหารจัดการ			
- ความยืดหยุ่น	มี	ไม่มี	มี
- การกระจายอำนาจ	มี	มี	ไม่มี
อยู่ร่วมกัน			
- ความโปร่งใส	มี	มี	มี
- ความเชื่อถือและศรัทธา	มี	มี	ไม่มี
- การทำความดี	มี	มี	มี
- การให้คำตอบแทน	มี	มี	ไม่มี

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

การศึกษาด้านปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ได้จัดแบ่งเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้ ดังนี้

1.3.1 ปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้ การรวมตัวของกลุ่มลักษณะ หลวม ๆ นั้น ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานระดับกรมหรือองค์การภาคธุรกิจ ด้านแนวคิด ด้านวิชาการ ช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุนหรือเงินทุนหรือเป็นปัจจัยการผลิตในช่วงแรก ๆ ก่อน และหลังจากนั้นได้รับแรงส่งเสริม และสนับสนุนเป็นระยะอย่างต่อเนื่องในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะได้รับแนวคิด และวิธีการเพียงปีแรก หลังจากนั้นทางราชการไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่กลุ่มได้อาศัยจุดอ่อนที่เริ่มทำครั้งแรกมาแก้ไขและพัฒนาวิธีการออมทรัพย์ที่เป็นของชุมชนเอง ในระยะหลังทางราชการเข้ามาช่วยเหลือด้านกฎหมายเกี่ยวกับการออมทรัพย์ให้สามารถดำเนินการด้วยวิถีทางของชุมชนได้เพราะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นทางการ และสำหรับป้อมชุมชน บริษัทบางจากได้เข้ามาช่วยเหลือในลักษณะให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเองอย่างใกล้ชิด เนื่องจากเป็นสถานีย่อยจำหน่ายน้ำมันให้บริษัทบางจาก ซึ่งมีลักษณะการร่วมมือแบบหุ้นส่วน สำหรับกลุ่มยุวเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการเกษตรจากกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นระยะพร้อมทั้งการสนับสนุนด้านปัจจัยจากผลิต และได้รับการศึกษาต่อตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียน

1.3.2 ปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้ ปัจจัยภายในที่ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ และประสบผลสำเร็จนั้น จะเริ่มที่ความสามารถของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำไม่เป็นทางการและผู้นำที่องค์กรหรือทางราชการจัดตั้งขึ้น ในการเผยแพร่ความคิด การปฏิบัติ มีจิตใจที่รักชุมชน เสียสละ การใช้กระบวนการกลุ่มในการระดมความคิด ตัดสินใจร่วมกัน ร่วมปฏิบัติการ ได้รับความปรารถนา ร่วมทั้งการติดตามผลและประเมินผลงานร่วมกัน การได้รับประโยชน์เห็นว่าเป็นประโยชน์โดยตรงและเห็นได้ชัดเจน กลุ่มออมทรัพย์ จะได้รับเงินปันผล ดอกเบี้ย สามารถกู้เงินได้ทันที และยังได้รับสวัสดิการป้อมชุมชน ได้ซื้อน้ำมันในราคาถูก ได้รับเงินปันผล และได้รับโอกาสและความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ ส่วนกลุ่มยุวเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการเกษตรเป็นระยะ ๆ ได้รับการช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิต และการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การมีคณะทำงานที่เป็นแกนนำในการดำเนินงานของเครือข่าย คณะทำงานนี้มีลักษณะที่แตกต่างกัน กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะเป็นการตกลงหรือกันที่จะให้ใครเป็นคณะทำงาน เมื่อเป็นแล้วไม่มีวาระการทำงานเพราะกลุ่มถือว่าการทำงานด้านการเงินจะต้องปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องหากใช้วิธีการเลือกตั้งแล้ว อาจเกิดความแตกแยกในชุมชนได้ กลุ่มป้อมชุมชนอยู่ในการบริหารงานของ

สหกรณ์การเกษตร ซึ่งมีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และจ้างผู้จัดการสหกรณ์มาบริหารงานอยู่ในวาระครั้งละ 2 ปี สำหรับกลุ่มยุวเกษตรกรเป็นการตกลงกันภายในชุมชน ไม่มีวาระแต่มีการเปลี่ยนแปลงคณะทำงานได้ ปัจจุบันภายในทั้ง 4 ตำบลกล่าว จะเป็นปัจจัยที่มีทั้ง 3 เครือข่ายการเรียนรู้ และค่อนข้างมีทั้งหมดในการเกิดและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

ตอนที่ 2 การนำเสนอและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

จากการสังเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสนทนากับผู้รู้ในเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ผู้วิจัยได้จัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ดังต่อไปนี้

2.1 การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2.1.1 รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้

2.1.1.1 เป้าหมายการพัฒนาของเครือข่ายการเรียนรู้ (Product)

1) การพึ่งตนเองของชุมชน

เครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนนี้ จะมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการดำรงชีวิตของคนในระดับชุมชนให้เกิดการพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี (Technology : T) ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R) ด้านจิตใจ (Mental : M) และด้านสังคมวัฒนธรรม (Social : S) อย่างเหมาะสมและเกิดความสมดุล มิได้พัฒนาให้โน้มเอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง สำหรับการพัฒนาในสาระการพึ่งตนเองแต่ละด้านเป็นดังนี้

1.1) ด้านเทคโนโลยี-การปรับใช้ความรู้ มุ่งสู่การใช้ภูมิปัญญาของชุมชน ความสามารถของชุมชน การกลั่นกรองความรู้ เทคโนโลยีภายนอก ปรับใช้ให้เข้ากับภูมิปัญญาของชุมชน และสภาพของชุมชน

1.2) ด้านเศรษฐกิจ-สร้างเศรษฐกิจชุมชน มุ่งพัฒนาการออมทุนของชุมชนให้ชาวบ้านระดมทุนกันเอง เป็นกองทุนหมู่บ้าน การพัฒนาธุรกิจของชุมชน มีการหมุนเวียนผลตอบแทนธุรกิจชุมชนภายในชุมชน ความพอดีกับขีดความสามารถของการหารายได้ และการใช้จ่าย

1.3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ-อนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชน การฟื้นฟู รักษา และเสริมสร้างความเป็นธรรมชาติของชุมชน

1.4) ด้านจิตใจ-เสริมสร้างควมมีคุณธรรมของชุมชน คนในชุมชน ยึดการประกอบความดี หลีกเลี่ยงอบายมุข การฟื้นฟู รักษา และเสริมสร้างควมมีคุณธรรมของชุมชน การยอมรับและเชื่อมั่นในความสามารถของชุมชน

1.5) ด้านสังคมวัฒนธรรม-เสริมสร้างเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีของชุมชน มุ่งสร้างความเชื่อมั่นของชุมชน สังคมภายนอกกับชุมชนเชื่อมโยงกันในฐานะอันมิตร การฟื้นฟูภาษา และเสริมสร้างควมมีเอกลักษณ์ และศักดิ์ศรีของชุมชน

2) การสร้างขีดความสามารถของชุมชน

2.1) การสร้างความสมดุลให้ผสมกลมกลืน ระหว่าง ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม

2.2) การสร้างความสามารถในการจัดการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ การวางแผน และการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระการพึ่งตนเอง

2.3) การสร้างเครือข่ายการทำงาน ประกอบด้วย สร้างความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรเครือข่าย

2.1.1.2 สิ่งแวดล้อม (Environment)

1) ลักษณะชุมชน ชอบช่ยหรือพื้นที่ของกลุ่มคน สมควรวิจารณาถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตประจำวันสัมพันธ์กัน มีความใกล้ชิดกัน มีลักษณะการประกอบอาชีพ คล้ายคลึงกัน หรือมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน จัดได้ว่าเป็น "ชุมชน" ชุมชนนี้เมื่อเทียบกับขนาด หน่วยงานปกครอง (ทางภูมิศาสตร์) อาจเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล หรือ อำเภอก็ได้ คนในชุมชน ส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นในกิจกรรมการพัฒนา

2) กลุ่มในชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษาออกโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ควรเริ่มต้นที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่มีการรวมตัวกันอยู่แล้ว อาจจะมีการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มหนุ่มสาว หรือกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างเป็นทางการเช่น สหกรณ์ กลุ่มยุวเกษตรกร สมาคม ศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมอยู่ การเริ่มต้นที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะทำให้การเกิดเครือข่ายการเรียนรู้รวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะมีรากฐานพลังเดิมอยู่แล้ว หากชุมชนใดไม่มีกลุ่มเดิมอยู่สมควรกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมตัวกันก่อน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงของคนในกลุ่มเกิดแรงเกาะกลุ่มกันพอสมควร เพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่เป็นความต้องการของชุมชน

2.1.1.3 ปัจจัยนำเข้า (Input)

1) ผู้นำชุมชน ในชุมชนมีผู้นำซึ่งอาจเป็นผู้นำไม่เป็นทางการหรือผู้นำเป็นทางการ สามารถชี้แนวทางของประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนได้ มีบารมีในเชิงความรู้และประสบการณ์เป็นหลัก สามารถประสานกลุ่ม และมีความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

2) องค์กรและโครงสร้าง การเริ่มต้นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้ว จำเป็นต้องมีแกนนำชั้นภายในกลุ่มนั้น ๆ แกนนำนี้ควรเป็นแกนหลักในการดำเนินงานที่มีผู้นำในชุมชนอยู่ด้วย เพื่อกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยากับปัญหาของชุมชน เพื่อนำไปสู่การระดมความรู้มาแลกเปลี่ยนกัน การพิจารณาจัดองค์กรและโครงสร้างบนพื้นฐานของกลุ่มแกนนำแต่เดิมที่สมบูรณ์อยู่แล้ว หรือขึ้นมาเสริมแกนนำเดิม คณะภายในองค์กรควรจะได้พิจารณาถึงองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม (Social network) รวมอยู่ด้วย

3) องค์กรเครือข่าย พิจารณาถึงองค์กรเครือข่าย ที่สามารถมีส่วนร่วม กับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีการได้รับประโยชน์ และการประเมินผล องค์กรเครือข่ายเหล่านี้ ได้แก่ องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรวิชาการ

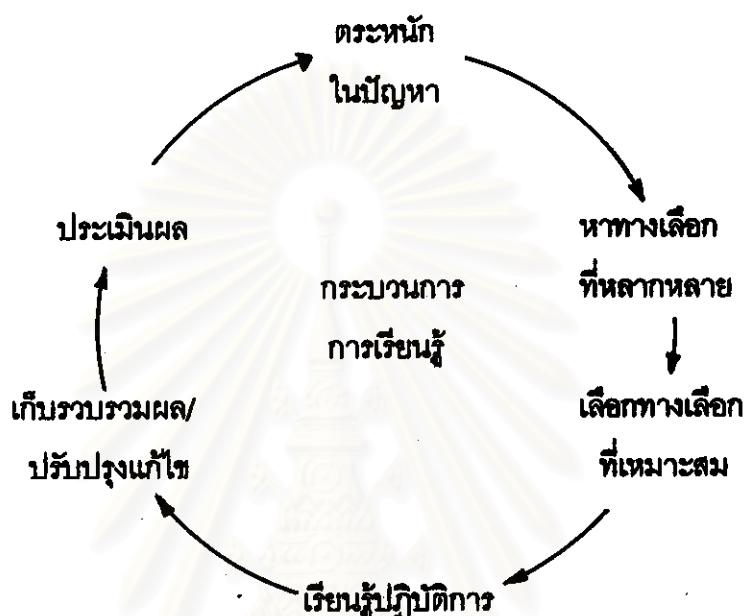
อนึ่ง องค์กรเครือข่ายเหล่านี้จะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน หรือกระทำการหน้าที่ให้ความรู้หรือประสานงานให้เกิดกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนให้เกิดขึ้นในกลุ่ม เพื่อเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้

2.1.1.4 กระบวนการ (Process)

1) การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน

สำหรับการพัฒนากระบวนการในรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ระบบย่อยหนึ่งคือการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน ทั้งมิติ ด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูลและด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ มิติการเรียนรู้ทั้ง 3 มิตินี้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสาระของกิจกรรมหลักของชุมชน อาทิ การออมทรัพย์ การทำธุรกิจน้ำมัน การประกอบอาชีพการเกษตร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการทำยาสมุนไพร เพื่อให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนากิจกรรมหลักของชุมชน ให้ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในมิติด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูลและด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ บางครั้งจะมีการผสมผสานในแต่ละมิติเข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 7 การสร้างกระบวนการการเรียนรู้ในเครือข่ายการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 3 มิติดังกล่าว อาจพิจารณาใช้กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมย่อยดังต่อไปนี้

1.1) การประชุม ทั้งการประชุมแบบทางการ และการประชุมแบบไม่เป็นทางการ ทั้ง 2 ลักษณะนี้ การประชุมแบบทางการเพื่อแจ้งเรื่องให้ทราบ ซึ่งแจ้งแนวปฏิบัติ การหาข้อยุติในประเด็นต่าง ๆ จะทำให้ได้ผลดี ส่วนการประชุมแบบไม่เป็นทางการ จะเป็นการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง รายละเอียดปลีกย่อยในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการคิด การพัฒนาความรู้ และประเด็นต่อเนื่องอีกมากที่สมาชิกจะต้องนำไปขบคิดต่อ

1.2) การศึกษาดูงาน เครือข่ายการเรียนรู้สามารถให้การศึกษาดูงานกิจกรรมพัฒนาที่ใกล้เคียงกับกิจกรรมหลักของตน หรือกิจกรรมพัฒนาอย่างอื่น เพราะสามารถเรียนรู้จากของจริง เห็นตัวอย่างการปฏิบัติที่ประสบผลสำเร็จ ชักถามและขอคำอธิบายให้เข้าใจในกระบวนการของสิ่งที่ศึกษาดูงาน และพร้อมที่จะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการพัฒนาของคนที่ศึกษาดูงานไม่ควรนำมาใช้บ่อยนัก เพราะจะต้องเสียค่าใช้จ่ายพอสมควร เมื่อมีการศึกษาดู

งานเกิดขึ้น ควรมีการเตรียมตัวทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งฝ่ายที่ขอเข้าไปศึกษาดูงาน กับฝ่ายเจ้าของงานโดยมุ่งประเด็นเรื่องการเรียนรู้เป็นหลัก

1.3) การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกิดขึ้นได้จากสมาชิกในเครือข่ายการเรียนรู้ออกไปศึกษาดูงานแหล่งความรู้ หรือเครือข่ายการเรียนรู้อื่น ๆ การพบปะกับผู้รู้ หรือผู้อื่นเข้ามาขอศึกษาดูงานเครือข่ายการเรียนรู้ของตน หรือการเข้าร่วมเวทีของเครือข่ายต่าง ๆ รวมทั้งเวทีการประชุม การสัมมนาที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นเป็นทางการ ทำให้เกิดบรรยากาศและโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งเกิดการเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอย่างต่อเนื่องต่อไปอีก

1.4) การฝึกอบรมระยะสั้น กลุ่มผู้นำและสมาชิกบางส่วนของเครือข่ายการเรียนรู้จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมระยะสั้น เพื่อพัฒนาความสามารถหรือทักษะใหม่ ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาของตน อาทิ การจัดการ การคิดค่าใช้จ่าย ชุมชนสามารถขอความช่วยเหลือกับหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ให้การฝึกอบรม และหน่วยงานดังกล่าวนี้ควรหาทางตอบสนองเพราะมาจากความต้องการของชุมชน แทนที่หน่วยงานที่จัดฝึกอบรมเรื่องใดขึ้น แต่ไม่มีผู้สนใจเข้ารับการฝึกอบรมหรือเข้ารับการอบรมเพราะถูกขอร้องให้เข้าอบรม

1.5) การเข้าร่วมสัมมนา การที่หน่วยงานอื่นจัดการประชุมสัมมนาแล้วเชิญผู้นำของเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเป็นวิทยากร การสนทนาภายในกลุ่ม หรือการเผยแพร่นโยบายหรือแนวคิดของหน่วยงานนั้น ๆ ทำให้ผู้นำเครือข่ายได้รับการพัฒนาแนวคิด และกับทราบกระแสนของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ฉะนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการประชุมสัมมนาควรเปิดโอกาสและให้การสนับสนุนผู้นำเครือข่ายการเรียนรู้ เข้าร่วมประชุมสัมมนา

นอกจากนี้ องค์กรเครือข่ายที่มีความพร้อม สมควรจัดเป็นเวทีชาวบ้านให้ผู้นำหรือสมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้มีโอกาสใช้เวทีในการแสดงและเสนอผลงานของเครือข่ายของตน ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นได้ การประชุมสัมมนาที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นเพื่องานของตน อาจเรียกได้ว่า เป็นเวทีชาวบ้าน และหน่วยงานจักหรือส่งเสริมให้ชุมชนจัดเพื่อพูดคุยเรื่องของชุมชนเป็นเวทีชาวบ้าน ทั้ง 2 เวทีนี้ สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ควรมีส่วนร่วมตามสถานการณ์ที่เหมาะสม

1.6) การใช้สื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านจะเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมอย่างมากในการให้ข่าวสารข้อมูลแก่สมาชิกของเครือข่าย อาทิ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน การเขียนประกาศ

ติดไว้ที่ชุมชน การใช้สื่อพื้นบ้านมุ่งหมายเพื่อการประชาสัมพันธ์ การนัดหมาย หรือการชี้แจงในกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้

1.7) การสอดแทรกในงานประเพณี งานประเพณีของชุมชน อาทิ วันสงกรานต์ งานประจำปีของชุมชน งานพิธีทางศาสนา สามารถนำกิจกรรมการพัฒนาของเครือข่ายการเรียนรู้ผสมผสานเข้าในงานประเพณีดังกล่าวนี้ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสม การประยุกต์ในแต่ละงานประเพณี แต่ละโอกาสที่เหมาะสมด้วย

1.8) การสอนงาน การสอนงานจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมอีกวิธีหนึ่งที่ผู้นำกลุ่มผู้นำสอนงานให้สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ สมาชิกสามารถเห็นตัวอย่าง ได้รับคำชี้แนะ ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทั้งตนเองและองค์กรให้ดีขึ้น

1.9) การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน เครือข่ายการเรียนรู้กับหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะกรมการศึกษานอกโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องร่วมปรึกษาหารือและปรับวิธีการของทั้ง 2 ฝ่าย ให้เกิดทางเลือกใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน หรือปรับเนื้อหาหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาของเครือข่ายการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีด้วยกันหลากหลายทั้งวิธีการและเนื้อหาอยู่แล้ว สมควรนำมาส่งเสริมให้เครือข่ายการเรียนรู้ได้ใช้ประโยชน์ควบคู่กับงานของเครือข่าย

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนต้องพิจารณาให้เกิดผลต่อพัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งการเกิด การขยาย การพัฒนา และการดำรงอยู่ของเครือข่ายการเรียนรู้ให้ครบทุกขั้นตอน รวมทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้

2) การมีส่วนร่วม กระบวนการในรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน จะมีองค์กรเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งมิติด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล และด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายควรประกอบด้วย ขั้นตอนการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้รับประโยชน์ และหรือการประเมินผล ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายกับชุมชนจะเป็นไปด้วยบรรยากาศของความช่วยเหลือ มีความรู้สึกผูกพันกัน

2.1.2.แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ประกอบด้วยแนวทางต่อไปนี้

2.1.2.1 แนวทางแก้ปัญหา ที่ประกอบด้วยการมองภาพการพึ่งตนเองโดยยึด “คน” “กลุ่มคน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การดำเนินงานโดยให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ มีการเริ่มงานจากงานเล็กไปงานใหญ่ การใช้กระบวนการกลุ่มและพลังของกลุ่มเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนา และการจัดการโดยถือความสะดวกและเรียบง่ายเป็นหลัก

2.1.2.2 แนวทางเรียนรู้ เพื่อเร่งให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์

2.1.2.3 แนวทางขจัดความขัดแย้ง ปรับเปลี่ยนการขัดแย้งให้เป็นโอกาสของการพัฒนา โดยยึดหลักความยืดหยุ่น ยืดการกระจายความรับผิดชอบเป็นหลัก

2.1.2.4 แนวทางอยู่ร่วมกัน ยึดถือความโปร่งใส ความเชื่อถือและศรัทธาซึ่งกันและกัน การประกอบความดี และมีสวัสดิการแก่ผู้ที่ทำงานให้กับส่วนรวม

2.1.3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เครือข่ายการเรียนรู้สามารถจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งผลต่อการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น จัดแบ่งได้เป็น

2.1.3.1 ปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้

1) การรับแนวความคิดจากภายนอกชุมชน นโยบายของรัฐ แนวคิดขององค์กรเครือข่ายทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในนโยบายหรือแนวคิดและจะเชื่อมโยงมาสู่ชุมชน

2) การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากภายนอก ในบางกรณีชุมชนจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ ด้านเงินทุน ปัจจัยการผลิตหรือวิชาการจากภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน

3) การประสานนโยบายจากภายนอก เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนรู้ได้สะดวกยิ่งขึ้น เป็นเป้าหมายของการพัฒนามากยิ่งขึ้น

4) การร่วมมือลักษณะหุ้นส่วน หน่วยงานหรือชุมชนภายนอกร่วมดำเนินการจัดการเรียนรู้กับชุมชน ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์

5) แนวทางการพัฒนาขององค์กรภาครัฐ จำเป็นต้องปรับบทบาท ภารกิจจากการควบคุม ดำเนินการเอง มาเป็นการเปิดโอกาสสนับสนุนให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรม มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น

2.1.3.2 ปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้

1) องค์ประกอบของคนในชุมชน จะต้องมีความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพ ปัญหา หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สนใจในการเรียนรู้สถานการณ์ต่าง ๆ มีความเชื่อถือในผู้นำของชุมชน มีการรวมกลุ่มและยอมรับในพลังของกลุ่มที่จะเรียนรู้และสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้

2) การได้รับประโยชน์โดยตรงและเป็นรูปธรรม กิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ สามารถให้ผลประโยชน์โดยตรงและเป็นรูปธรรมต่อสมาชิกของเครือข่าย อาทิ การพึ่งพิงด้านการเงิน สิ่งของ การสนับสนุนด้านอาชีพ แรงงาน การแก้ปัญหา ที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

3) กระบวนการกลุ่ม จะต้องมีการบวนการกลุ่มเกิดขึ้นทั้งองค์กรเครือข่ายมีส่วนร่วมในเครือข่ายการเรียนรู้ และกระบวนการกลุ่มนี้จะต้องมีความเข้มข้นมากขึ้นภายในคณะทำงานของเครือข่ายการเรียนรู้ ที่สามารถจะใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ประเด็นปัญหา การช่วยกันหาทางเลือก และร่วมมือร่วมใจปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม นอกจากการร่วมแรงร่วมใจกันในการปฏิบัติภารกิจ การใช้วิธีการ "ลงแขก" ในการทำงาน

4) ความสามารถของผู้นำ ชุมชนจะต้องมีผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ หรือผู้นำกึ่งทางการ สามารถนำชุมชนได้ในด้านความรู้และประสบการณ์ มีบารมีให้ชาวบ้านเชื่อถือ มีความสามารถในการรวมและบริหารกลุ่มได้ ผู้นำเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชน เข้าใจสภาพชุมชน

5) การเลือกผู้มีความสามารถเป็นแกนนำ จำเป็นต้องมีการเลือกสรรผู้ที่มีความสามารถ ผู้ที่มีความเสียสละเข้ามาทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อร่วมปฏิบัติการกับผู้นำชุมชน การเลือกนั้นอาจจะเลือกโดยวิธีการลงคะแนนเสียงหรือการตกลงเห็นชอบร่วมกันของคนในชุมชน

6) คณะแกนนำเป็นแกนกลางในการจัดการและบริหาร เครือข่ายการเรียนรู้ อย่างน้อยจะต้องมี 1 คณะ ส่วนจะมีคณะทำงานอื่นใดเพิ่มขึ้นอีกแล้วแต่ภารกิจของงานในแต่ละเครือข่ายการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป

7) การยึดมั่นในการทำความดี คณะแกนนำต้องมีความมุ่งมั่นและปฏิบัติตนเป็นคนดี ไม่คบหาชบายนมุข ลักษณะเช่นนี้จะเป็นตัวอย่างแก่บุคคลในชุมชนด้วย

8) การสร้างบรรยากาศเอื้อการเรียนรู้ การมีคณะทำงาน การดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ รวมทั้งบรรยากาศของเครือข่ายการเรียนรู้ จะมีลักษณะที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่ม เป็นองค์กรที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาและให้ความเห็นโดยการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เตรียมประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ รวม 9 ประเด็น ดังรายละเอียดในภาคผนวก ผลการสัมภาษณ์กลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

1) การเชื่อมโยงผลการศึกษาระดับศึกษามาสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่านได้ร่วมกันสรุปความคิดเห็นดังนี้

1.1) ความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันมีการใช้คำต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาอยู่หลายคำ เช่น การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง ความยั่งยืน และเครือข่าย เป็นต้น คำเหล่านี้คือการพัฒนาแนวคิดในเรื่องของเครือข่าย และเมื่อพูดถึงคำว่า “เครือข่าย” ก็อาจเกิดการสับสนกับคำว่า “กลุ่ม” จึงพยายามช่วยกันจำแนกให้เห็นความแตกต่างของสองคำนี้ว่า

“เครือข่าย” เป็นเรื่องของความสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการประสานสัมพันธ์หรือการเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม อาจเป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับกลุ่ม หรือกลุ่มกับกลุ่ม ก็ได้

1.2) ความหมายของเครือข่าย จะมีความหมายแตกต่างจาก “กลุ่ม” คือ กลุ่มจะมีเอกลักษณ์เฉพาะ (identity) ของกลุ่ม คือมีเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์เฉพาะของกลุ่ม หรืออาจเป็นการรวมตัวเพื่อต่อสู้ หรือเรียนรู้ในบางเรื่องเหมือนกัน แต่เครือข่ายนั้นเป็นการเชื่อมโยงโดยที่ไม่จำเป็นต้องมี identity เหมือนกัน

ในการดำเนินงานของ “กลุ่ม” ต่าง ๆ มีองค์ความรู้เกิดขึ้นมากมาย เช่นองค์ความรู้เรื่องการจัดการ องค์ความรู้เรื่องการเงิน องค์ความรู้เรื่องการจัดการชุมชน และองค์ความรู้เรื่องสังคมวัฒนธรรม เป็นต้น โดยแต่ละกลุ่มก็มีปัจจัยหลักในเรื่องขององค์ความรู้

ดังนั้นเมื่อมีการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ ก็เกิดเครือข่ายขององค์ความรู้อย่างมากมาย แต่ละกลุ่มจะเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สามารถแลกเปลี่ยน เรียนรู้จากกันและกันได้ มีการถ่ายทอดทางด้านข่าวสารข้อมูล เกิดกระบวนการเชื่อมโยงนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ จากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง ขยายไปเรื่อย เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากบุคคลกลายเป็นกลุ่มหมู่บ้าน จากกลุ่มหมู่บ้านกลายเป็นกลุ่มตำบล อาจมีการเชื่อมโยงต่อไปเป็นเครือข่ายของจังหวัด เครือข่ายระหว่างภาค ดังนั้นการมีเครือข่ายจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กันอย่างมากมาย และในวงกว้าง และมีพัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้ในการเริ่มก่อตัวและเกิดขึ้น เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันจนกลายเป็นกิจกรรมหลัก เมื่อดำเนินการประสบผลดี จะมีการขยายเครือข่ายโดยมีสมาชิกขอร่วมกลุ่มมากขึ้น และเครือข่ายจะมีความสามารถในการพัฒนาเครือข่ายไปอีกระดับหนึ่ง อาจจะได้ผลดีมากขั้นหรือเปลี่ยนแนวคิด จนกระทั่งเครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้

สรุปได้ว่า การเชื่อมโยงผลการศึกษาระดับศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน จากประสบการณ์จริงในชุมชน ให้ทำความเข้าใจเครือข่ายการเรียนรู้ให้ชัดเจน เนื่องจากเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม และเป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม หรือกลุ่มกับกลุ่ม นอกจากนี้ เครือข่ายการเรียนรู้มีความหมายแตกต่างจากคำว่า "กลุ่ม" คือ กลุ่มมีวัตถุประสงค์เฉพาะของกลุ่ม ไม่มีกิจกรรมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม

2) ความเหมาะสมของเป้าหมาย การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 8 ท่าน มีความคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

2.1) การมองเป้าหมายการพึ่งตนเอง ไม่สามารถแยกเป็นประเด็น หรือจำแนกเป็นด้านต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ เนื่องจากทุกด้านสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน มากบ้าง น้อยบ้าง แล้วแต่เป็นเรื่องใด ทั้งนี้ โดยยกกรณีตัวอย่างของป่าชุมชน ว่าป่าชุมชน เป็นการพึ่งตนเองในหลายด้าน เช่น เรื่องการผลิต ทรัพยากรในการผลิต สุขภาพอนามัย ติวยาหรือสมุนไพร หรือการควบคุมครองกรรมสิทธิ์ เป็นต้น การนำมิติทั้ง 6 ด้าน มาแบ่ง ก็เพื่อให้มองเห็นขอบข่ายภาพรวมเท่านั้น ถ้าเราพูดเรื่องการพึ่งตนเองจะมีความหมายรวมถึงเทคโนโลยี เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เกี่ยวข้องกับทรัพยากร เกี่ยวข้องกับจิตใจ เกี่ยวพันกันไปหมด ดังนั้นจึงควรมองการพึ่งตนเองเป็นองค์รวมด้วย

2.2) ความมองการพึ่งตนเองในลักษณะขององค์รวมเพื่อการแก้ปัญหา กล่าวคือ เมื่อกลุ่มหรือชุมชนเกิดปัญหา เขาสามารถช่วยตนเองได้หรือไม่ เขาจัดการกับปัญหาอย่างไร ซึ่งการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงไปถึงด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ ตามมา และเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาว่าเขาตัดสินใจบนฐานการคิดของเขาเอง หรือคนอื่นมาตัดสินใจให้

2.3) การพึ่งตนเองเป็นเรื่องของ "การจัดการ" ถ้ามีปัญหาอะไร แล้วสามารถจัดการได้ เอง ก็เรียกว่า พึ่งตนเองได้ เพราะฉะนั้นต้องเป็นการจัดการที่ดี การพึ่งตนเองไม่ใช่เป็นเรื่องต้องเรียนรู้อะไรด้วยตนเองจนถึงขั้นที่เรียกว่าปฏิเสธการพึ่งพาทายนอก แต่เป็นเรื่องที่บุคคลสามารถจะเรียนรู้อะไรและผสมผสานโดยมีฐานของภูมิหลังดั้งเดิมของตัวเองเป็นตัวตั้ง และปรับให้สอดคล้องกับชีวิตและสถานการณ์ของตนเอง สิ่งสำคัญคือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างวิถีคิดกับชีวิต ถ้าเราทำไม่ได้ ก็ยากที่จะทำอะไรให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการพึ่งตนเองจึงเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างวิถีคิดกับชีวิตด้วย

ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านในจำนวน 8 ท่านนี้ ซึ่งให้เห็นถึงการพึ่งตนเองจะมีผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากการพึ่งตนเองมีสาระอยู่ 5 ด้านจึงครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตทั้งหมด

สรุปว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับเป้าหมายของเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน คือ การพึ่งตนเอง โดยให้พิจารณาทั้ง 5 ด้าน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม เกี่ยวพันไปพร้อมกันในลักษณะขององค์รวม การพึ่งตนเองไม่ใช่ปฏิเสธการพึ่งพาทายนอก และการพึ่งตนเองเป็นเรื่องของการจัดการที่ดี เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน สามารถจัดการกับปัญหาได้

3) ความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่านมีความคิดเห็นสรุปได้ ดังนี้

3.1) สิ่งแวดล้อมหรือบริบทของชุมชน เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือทำอย่างไรที่จะกระตุ้น ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการกลุ่มขึ้น จัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนขึ้น การจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องสำคัญ

3.2) ชุมชนแต่ละชุมชนมีความสัมพันธ์กันอยู่แล้ว ชุมชนหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง และหรือชุมชนที่ห่างไกลอาจมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงด้วยลักษณะใด ลักษณะหนึ่ง เคยไปมาหาสู่กัน มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกัน ความสัมพันธ์เชื่อมโยงลักษณะนี้ จะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับภายนอกที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นทางการเกิดขึ้น

3.3) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนมีเสรีภาพในทางความคิด เสรีภาพที่จะพัฒนาตนเองด้วยวิธีการของการศึกษา และในทางตรงกันข้ามระวังอย่าให้คนในชุมชนสูญเสียเสรีภาพของความคิด สูญเสียเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ระบบราชการอาจมีบางเรื่องที่เข้าไปจำกัดกระทำเองจนทำให้ชุมชนสูญเสียความสามารถทางความคิด

3.4) การพิจารณาสิ่งแวดล้อมหรือบริบทของชุมชนในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน ควรเริ่มต้นจากพื้นฐานวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ชุมชนประกอบอาชีพทางด้านเกษตร ควรเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้ การประกอบอาชีพทางการเกษตร.....

3.5) ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ประมาณครึ่งหนึ่ง มีความเห็นว่าข้อเสนอของผู้วิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น อาจไม่ต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชน เพราะเราเปลี่ยนแปลงชุมชนไม่ได้ เพราะชุมชนย่อมเป็นไปตามสภาพของชุมชนนั้น แต่สิ่งที่ควรทำ คือ มีการจัดกระบวนการให้กับชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถทำได้

4) ความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า โดยพิจารณาถึงลักษณะของผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน องค์กรและโครงสร้าง องค์กรเครือข่ายของเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่านมีความคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

4.1) เห็นด้วยที่ต้องหาผู้นำหรือแกนนำในชุมชน และมีภาวะผู้นำเป็นสำคัญ เป็นผู้นำทั้งด้านวิชาการ และการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อร่วมทำกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย และการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่สัมพันธ์กับพื้นฐานการประกอบอาชีพของชุมชน เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาของชุมชนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม ผู้นำและแกนนำดังกล่าวไม่เพียงเป็นผู้ผู้ถ่ายทอดความรู้เท่านั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการด้วย

4.2) จำเป็นต้องมีองค์กรเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่าย เพื่อเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และองค์กรเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

5) ความเหมาะสมของกระบวนการ ผลการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

5.1) องค์การเครือข่ายต่าง ๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งการดำเนินงานของเครือข่าย และการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในเครือข่าย ทั้งการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้รับประโยชน์ และการประเมินผล เพื่อทราบผลการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน

5.2) การศึกษาโดยเฉพาะกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน จะเป็นองค์ประกอบย่อย หรือระบบย่อยที่สำคัญของกระบวนการส่วนนี้ เพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายมองความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับชีวิต ที่จะจัดการกับชุมชนของตน การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนอาจให้ความรู้จากภายนอก เพื่อให้ผสมผสานกับความรู้ของชุมชนแล้วทำให้ชุมชนเกิดความคิดขึ้นมา ไม่ใช่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่คนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมเลย เช่น การจ้างคนภายนอกมาชุดดูคลองในหมู่บ้าน แทนที่จะส่งเสริมการรวมกลุ่มคนในชุมชนชุดดูคลองกันเอง

6) ความเหมาะสมของปัจจัย ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 8 ท่านมีความคิดเห็น ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษาออกโรงเรียน จำเป็นต้องมีทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้

6.1) ปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้ หน่วยงานของรัฐจะทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเครือข่าย จะต้องลดภาระในการเป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษาให้กับชุมชน ต้องปล่อยให้ชุมชนมีอิสระเป็นการคิด การพัฒนากิจกรรมการศึกษาด้วยตัวของชุมชนเอง

6.2) ปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้ ปัจจัยที่สำคัญ คือ องค์ความรู้เดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาของชุมชนมาเชื่อมโยงผสมผสานกับการเรียนรู้ใหม่ในทุกเรื่องเพื่อประยุกต์ไปสู่การพัฒนา

7) ความสัมพันธ์เชื่อมโยงขององค์ประกอบทั้งสิ่งแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่านมีความคิดสรุปได้ดังนี้ จะต้องประสานสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบเดียวกัน เช่น การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในเครือข่าย จะเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมหลักของชุมชน รวมทั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านมีความเห็นว่าจำเป็นต้องมีข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงองค์ประกอบตลอดเวลา

8) ความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนไปสู่การปฏิบัติ ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านมีความคิดเห็นสรุปได้ ดังนี้

8.1) ในชุมชนมีกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันอยู่แล้ว อาทิ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเกษตรกร กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มออมทรัพย์ บางกลุ่มมีการพัฒนาการจนเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนแล้ว เช่น กลุ่มอัยเมืองน่าน กลุ่มออมทรัพย์กุดชุม ส่วนกลุ่มที่มีพัฒนาการยังไม่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ นั้น จะมีพื้นฐานในการรวมตัวกันช่วยเหลือกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้หากได้รับการส่งเสริม แนะนำจากองค์กรต่าง ๆ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้จะสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนได้เร็วขึ้น

8.2) การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะมีความรู้หรือองค์ความรู้อยู่แล้ว หรืออาจจะเรียกว่ามีภูมิปัญญาของชุมชน หากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน กลุ่มจะสามารถพัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายการเรียนรู้บนรากฐานภูมิปัญญาของตน

8.3) กลุ่มในชุมชนที่พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายการเรียนรู้แล้ว กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนหรือนอกชุมชน จะมีการเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดการไหลเทขององค์ความรู้ และช่วยกระตุ้นให้กลุ่มพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ได้ หากมีการเสริมด้วยกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เหมาะสมกับชุมชน

9) ความคิดเห็นอื่น ๆ ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 ท่าน มีความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ดังนี้ การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนนี้จะเป็นงานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ งานพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ของสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และโครงการศูนย์การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงน่าจะมีเชื่อมโยงโครงการเหล่านี้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และหรือการประสานเพื่อการทำงานร่วมกัน

สรุปผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2.2.1 รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยเสนอ ที่ประกอบด้วย เป้าหมายการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (product) สิ่งแวดล้อม (environment) ปัจจัยนำเข้า (input) และกระบวนการ (process) ให้มองทั้งรูปแบบเป็นกระบวนการเดียวกัน ในส่วนของกระบวนการจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด โดยมีกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 3 มิติ คือ ด้านพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล และด้านทักษะและอาชีพ จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดความสามารถในการวิเคราะห์ การแก้ปัญหาของชุมชน ทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้

2.2.2 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ประกอบด้วยแนวทางต่อไปนี้

2.2.2.1 แนวทางแก้ปัญหา ที่ประกอบด้วยการมองภาพการพึ่งตนเองโดยยึด “คน” “กลุ่มคน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การดำเนินงานโดยให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ มีการเริ่มงานจากงานเล็กไปงานใหญ่ การใช้กระบวนการกลุ่มและพลังของกลุ่มเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนา และการจัดการโดยถือความสะดวกและเรียบง่ายเป็นหลัก

2.2.2.2 แนวทางเรียนรู้ เพื่อเร่งให้เกิดการเรียนรู้ กลไกนี้มีความรู้พื้นฐานจากการศึกษาในระบบโรงเรียนมาเชื่อมต่อกับกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ผสมผสานกันในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2.2.3 แนวทางจัดความขัดแย้งปรับเปลี่ยนการขัดแย้งให้เป็นโอกาสของการพัฒนา โดยยึดหลักความยืดหยุ่น ยืดการกระจายความรับผิดชอบเป็นหลัก

2.2.2.4 แนวทางอยู่ร่วมกัน ยึดถือความโปร่งใส ความเชื่อถือและศรัทธาซึ่งกันและกัน การประกอบความดี และมีสวัสดิการแก่ผู้ที่ทำงานให้กับส่วนรวม

2.2.3 ความเป็นไปได้ของการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และการศึกษาเอกสารทำให้ได้ข้อสรุปความเป็นไปได้ของการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ใน 4 ด้านดังนี้

2.2.3.1 สิ่งแวดล้อมของชุมชน สิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ประกอบด้วยลักษณะชุมชน กลุ่มในชุมชน ที่มีความกระตือรือร้นต่อการพัฒนา สามารถรับนโยบายและแนว

คิดจากภายนอก และชุมชนมีความต้องการในการรวมกลุ่ม เชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย สิ่งเหล่านี้มีความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้

2.2.3.2 ตัวอย่างเครือข่ายการเรียนรู้ มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ อาทิ เครือข่ายวนเกษตร เครือข่ายการเรียนรู้ป่าชุมชน กลุ่มอัยกเมื่อน่าน เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนสากล เครือข่ายเหล่านี้จะเป็นตัวอย่าง เป็นที่ศึกษาดูงาน เป็นแหล่งวิชาการแก่ชุมชนอื่น ๆ ได้ และเชื่อมโยงกันแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2.2.3.3. องค์กรเครือข่ายและการมีส่วนร่วม องค์กรเครือข่ายที่หมายถึง องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจและองค์กรวิชาการ องค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรที่มีความพร้อมในแต่ละเรื่องที่แตกต่างกัน จึงสามารถมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการชี้แจง แนะนำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้รับประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งความพร้อมขององค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เหล่านี้ จะทำให้มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนขึ้น

2.2.3.4 นโยบายของรัฐ จากแผนการพัฒนาและแผนการศึกษาในระยะที่ 8 จะพบว่ามีสารสนเทศศาสตร์เครือข่ายการเรียนรู้ได้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการพัฒนา ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐที่จะสนับสนุนส่งเสริมและเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนขึ้น

2.2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

ผลการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้ และปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยนำเสนอ โดยได้ให้ข้อคิดเห็นที่สำคัญในประเด็นว่า หน่วยงานของรัฐควรทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และลดภาระในการเป็นผู้จัดกิจกรรมเอง และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม และสำหรับปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้ ควรมีการผสมผสานภูมิปัญญาของชุมชนกับความรู้จากภายนอกเพื่อให้เครือข่ายกลับกรองความรู้และประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับชุมชน

สามารถสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ได้ดังนี้

2.2.4.1 ปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้

- 1) การรับแนวความคิดจากภายนอก
- 2) การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากภายนอก
- 3) การประสานนโยบายจากภายนอก

4) การร่วมมือลักษณะหุ้นส่วน

5) แนวทางการพัฒนาจากองค์กรภาครัฐ

2.2.4.2 ปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้

1) องค์ประกอบของคนในชุมชน

2) การได้รับประโยชน์โดยตรงและเป็นรูปธรรม

3) กระบวนการกลุ่ม

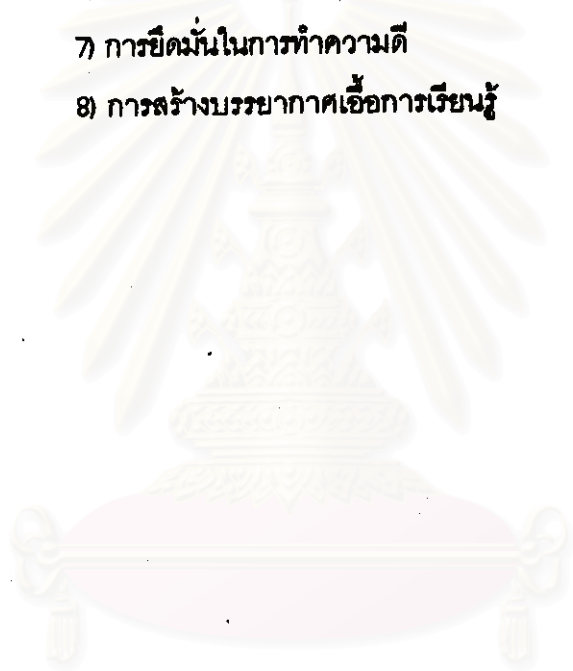
4) ความสามารถของผู้เ้า

5) การเลือกผู้มีความสามารถเป็นแกนนำ

6) คณะแกนนำเป็นแกนกลางในการจัดการและบริหาร

7) การยึดมั่นในการทำความดี

8) การสร้างบรรยากาศเอื้อการเรียนรู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย